

DASTURLI-MAQSADLI BYUDJETLASHTIRISHGA O'TISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

TOSHKENT KIMYO XALQARO UNIVERSITETI

“Public Finance” mutaxassisligi magistranti

Yo'ldoshev Sherzod Shuxrat o'g'li

Annotatsiya: Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish, davlat moliyaviy resurslarini samarali va maqsadli ravishda taqsimlash va boshqarish uchun mo'ljallangan yondashuvdir. Ushbu metodologiya, davlat organlari va boshqa tashkilotlar tomonidan resurslarni rejalashtirish, ijro etish va nazorat qilish jarayonlarini yaxshilashga qaratilgan. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishning asosiy maqsadi, davlat xarajatlarining samaradorligini oshirish va jamoatchilik ehtiyojlariga muvofiq ravishda xizmatlarni taqdim etishdir. Ushbu metodologiya asosiy tamoyillari, dasturli-maqсадli byudjetlashtirishga o'tish jarayonida e'tiborga olinishi zarur bo'lgan bir qator muhim jihatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: dasturli-maqсадli byudjetlashtirish, maqsad, vazifa, fuqarolar, ehtiyojlar, tamoyillar, ko'rsatkichlar, motivatsiya.

Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayoni, aniq maqsad va vazifalarni belgilashdan boshlanadi. Bu maqsadlar, davlat organlarining strategik rejalari va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dasturlari bilan bog'liq bo'lishi kerak. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishda, har bir dastur uchun aniq, o'lchovli va vaqtinchalik maqsadlar belgilanishi lozim. Bu maqsadlar, resurslarni taqsimlash jarayonida yo'nalishlarni aniqlash va samaradorlikni baholash imkonini beradi. Shuningdek, maqsadlar belgilanishida jamoatchilik fikrini inobatga olish, davlat xarajatlarining ahamiyatini oshirish va fuqarolar ehtiyojlariga mos keladigan xizmatlar ko'rsatishni ta'minlaydi. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishda, resurslarni taqsimlash va boshqarish jarayonida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash muhimdir. Davlat organlari, byudjet mablag'larini qanday taqsimlayotganini va ularni qanday sarflayotganini jamoatchilikka ochiq ko'rsatishi zarur. Bu, fuqarolar va manfaatdor tomonlar tomonidan byudjet jarayoniga ishonchni oshiradi. Shaffoflik, shuningdek, davlat organlarining faoliyatini nazorat qilish va baholash imkoniyatini beradi. Hisobdorlik esa, davlat organlarining o'z faoliyatlariga javobgarlikni oshiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.[1]

Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, natijalarni o'lchash va baholash mexanizmlarini joriy etish zarur. Har bir dastur uchun belgilangan maqsadlar asosida natijalarni o'lchash va baholash, davlat organlarining samaradorligini aniqlash imkonini beradi. Bu jarayonda, natijalarni o'lchash uchun aniq ko'rsatkichlar ishlab

chiqilishi lozim. Natijalarni o'lash, dastur ijrosini nazorat qilish va zarur hollarda tuzatish choralarini ko'rish imkonini beradi. Shuningdek, natijalarni baholash jarayonida, jamoatchilik fikrini inobatga olish va fuqarolar ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan xizmatlar ko'rsatishni ta'minlash kerak. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, xodimlar malakasini oshirish va ularni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Davlat organlarining xodimlari, dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida ishtirok etishlari va o'z bilim va ko'nikmalarini oshirishlari zarur. Xodimlarning malakasini oshirish, ularning samaradorligini oshiradi va dastur ijrosini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, xodimlarni rag'batlantirish, ularning ish faoliyatini yaxshilash va davlat organlarining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Rag'batlantirish tizimi, xodimlarning motivatsiyasini oshiradi va ularni dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayoniga jalb etadi.[2]

Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, axborot tizimlarining roli muhimdir. Axborot tizimlari, dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va taqdim etishda yordam beradi. Axborot tizimlari, budjet jarayonini avtomatlashtirish va samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shuningdek, axborot tizimlari, davlat organlarining faoliyatini nazorat qilish va baholashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Axborot tizimlarining imkoniyatlari, dastur ijrosini ta'minlash va natijalarni o'lashda zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etishi zarur. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishga o'tish jarayoni, davlat organlarining o'zaro hamkorligini talab qiladi. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, turli davlat organlari o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash va resurslarni samarali taqsimlash muhimdir. Bu, davlat organlarining o'zaro hamkorligini oshiradi va fuqarolar ehtiyojlarini qondirishda samarali xizmatlar ko'rsatishni ta'minlaydi. Shuningdek, davlat organlari o'rtasida hamkorlik, dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida bir-biriga yordam berish va tajriba almashish imkoniyatini yaratadi.[3]

Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishga o'tish jarayoni, davlat moliyaviy siyosatini samarali amalga oshirish va jamoatchilik ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodologiya, davlat organlarining faoliyatini yaxshilash va samaradorligini oshirishga qaratilgan. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, aniq maqsadlar belgilanishi, shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash, natijalarni o'lash va baholash, xodimlar malakasini oshirish, axborot tizimlarining roli va davlat organlari o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash kabi jihatlar e'tiborga olinishi zarur. Ushbu metodologiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi va fuqarolar ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirishga o'tish jarayoni, davlat organlarining o'zaro hamkorligini va jamoatchilik fikrini inobatga olishni talab qiladi. Bu jarayon, davlat organlarining faoliyatini ochiq va shaffof qilish, fuqarolar

ehtiyojlarini qondirish va davlat moliyaviy siyosatini samarali amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Dasturli-maqсадli byudjetlashtirish jarayonida, barcha manfaatdor tomonlar ishtirok etishi va o'z fikrlarini bildirishlari zarur. Bu, davlat moliyaviy resurslarini taqsimlash va boshqarish jarayonida jamoatchilik fikrini inobatga olish imkonini beradi. Davlat jahon hamjamiyatidagi eng muhim tuzilmadir. Uning samarali ishlashi aholi hayotining hal qiluvchi omili bo'lib, mamlakatning jahon miqyosidagi mavqeiga bevosita ta'sir qiladi. Davlat nafaqat jamiyat manfaatlariga, ijtimoiy normalarga rioya qilinishini ta'minlaydi, balki har qanday davlat iqtisodiyotining asosini tashkil etadigan ishlab chiqarish va qayta ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi. Jamiyatning moliyaviy va ijtimoiy-iqtisodiy muhiti samaradorligiga yo'naltirilgan davlatning maqsad va vazifalarini amalga oshirish davlat siyosatining eng muhim tartibga soluvchisi sifatida moliyaviy mablag'lardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Moliyaviy jarayonlarning obyektiv tashkil etilishi moliyaviy siyosatni amalga oshirish natijasida amalga oshiriladi. Davlat moliyaviy siyosati davlatning iqtisodiy, harbiy, milliy, ijtimoiy, demografik va shu kabi muhim boshqa turli yo'nalishlarda davlat faoliyatining eng muhim jarayonlarini tartibga soladi. Moliyaviy siyosat yoki moliyaviy mexanizm tushunchasiga turli yondashuvlar asosida ta'rif berish mumkin. Misol uchun, moliya deb ekvivalentiga ega bo'lmagan va davlat hokimiyati organlari tomonidan tartibga solinadigan pul taqsimoti munosabatiga aytishimiz mumkin. Ushbu ta'rifga asosanib, biz moliyaga doir masalalarini yanada aniqroq ko'rib chiqishimiz va moliyaviy siyosatni davlat hokimiyatining samarali faoliyati uchun moliyaviy resurslardan foydalanishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui sifatida tavsiflashimiz mumkin. Shunday qilib, yuqoridagilarni inobatga olgan holda ishonchli ravishda moliyaviy siyosat faqat moliyaviy tizim doirasida qo'llaniladi deb aytishimiz mumkin. Boshqa bir yondashuv esa moliyani mamlakat iqtisodiyotida aks ettirilgan pul munosabatlarining keng doirasiga taalluqli ekanligidan dalolat beradi. Ushbu yondashuvdan kelib chiqqan holda, biz moliyaviy siyosat mamlakatning butun iqtisodiyotining pul munosabatlarini takror ishlab chiqarish jarayonlarini tartibga solish mexanizmi deb xulosa qilishimiz mumkin. Shunday qilib, moliya fani davlatning iqtisodiy jarayonlarda va takror ishlab chiqarish jarayonlarida samarali va maqbul ishtiroki uchun amaldagi moliyaviy siyosatni va uning ta'sirini nazariy asoslaydi.[4]

Umuman olganda, moliyaviy siyosat, birinchi navbatda, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini hal qilish uchun moliyaviy resurslarni shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanishga yo'naltirilgan va moliyaviy tizimning barcha ishtirokchilarining manfaatlarini hisobga oladigan davlat tomonidan amalga oshiriladigan chora-tadbirlar majmui sifatida gavdalanadi. Davlatning samarali moliyaviy siyosati ijtimoiy-siyosiy maqsad va vazifalarga, ularni rivojlantirish

yo'nalishiga, shuningdek moliya tizimining turli qismlarida milliy boylikni oshirish yo'llariga qaratilishi mumkin.

Davlatning moliyaviy siyosati moliyaviy resurslardan foydalanishning maqsadlari, yo'nalishlarini belgilaydigan, moliyaviy munosabatlarning usullari va shakllarini ishlab chiqadigan bir necha bosqichlarni aks ettiradi. Samarali va maqbul moliyaviy siyosat takror ishlab chiqarish o'sish yoki pasayish sur'atlari, inflyatsiya va ishsizlik darajasi va umuman mamlakatning taraqqiyoti barcha iqtisodiy ko'rsatkichlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.[5]

Moliyaviy siyosatning maqsadi moliyaviy imkoniyatlarni maqbul ravishda amalga oshirishning strategik va taktik masalalarini hal qilishdan iborat. Ular, birinchi navbatda, davlat boshqaruv tuzulmasi, moliyaviy resurslarning mavjudligi, moliyaviy va boshqa tizimlarning tuzulishi, shuningdek, davlatning siyosiy xususiyatlari bilan belgilanadi. Moliyaviy siyosatning maqsadi o'zi belgilagan maqsadlar bilan belgilanadi va strategik rejani ishlab chiqib, ularni maqbul amalga oshirishga qaratiladi. Albatta, eng muhim maqsad moliyaviy resurslardan samarali foydalanishdir, aks holda bu aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirilishining pasayishiga va umuman mamlakat iqtisodiyotining kuchsizlanishiga olib keladi.

Xulosa: Dasturli-maqsadli byudjetlashtirishga o'tish, davlat organlarining faoliyatini yaxshilash va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodologiya muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi va fuqarolar ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Dasturli-maqsadli byudjetlashtirish jarayonida, yuqorida keltirilgan jihatlarni e'tiborga olish, davlat organlarining samaradorligini oshiradi va davlat moliyaviy siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi. Bu jarayon, davlat organlarining o'zaro hamkorligini mustahkamlash va fuqarolar ehtiyojlarini qondirishda samarali xizmatlar ko'rsatishni ta'minlaydi. Dasturli-maqsadli byudjetlashtirish, davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishda yangi yondashuvlarni joriy etish va davlat organlarining faoliyatini yaxshilashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vaxrin P.I., Neshita A.S. — Moliya: darslik. M. Dashkov va K., 2003. 89-son.
2. V.M. Rodionova — Moliya: darslik. M.: Moliya va statistika, 1994. 60-son.
3. Bolshakov S.V. — Davlat va korxonaning moliyaviy siyosati: ma'ruzalar kursi. M.: Knijniy mir, 2002. 28-bet.
4. Kravchuk A.Yu. — Moliya va investitsiya siyosati: o'quv qo'llanma. Yaroslavl, 2003. 21-23-betlar.
5. Mirzoyan R.E. — Rossiya Federatsiyasining pul-kredit siyosati // Moliyaviy huquq. 2008. № 4. 13-bet.

6. Umanes O.P. — Moliyaviy siyosat: muhim jihatlar // Iqtisodiyot va boshqaruv: muammolar, yechimlar. 2012. № 10. 2-bet.
7. Rukavishnikova I.V. — Moliyaviy huquq kategoriyasi sifatida davlatning moliyaviy siyosati // Moliya huquqi. 2008. № 4. 3-bet.
8. Grinkevich L.S., Kazakov V.V., Ryumina Yu.A., Sagaidachnaya N.K. — Rossiyaning davlat va munitsipal moliyasi: o'quv qo'llanma. M.: KnoRus, 2007. 23-bet.